

Божидарнік Тарас Вікторович,
к.е.н, доцент, декан факультету бізнесу Луцького національного технічного університету;
Божидарнік Наталія Володимирівна,
к.е.н, в.о. доцента, Луцький національний технічний університет

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ МОЛОЧНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ, ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НА РИНКУ

У публікації розкривається проблеми підвищення конкурентоспроможності молочної продукції, через інноваційну діяльність підприємств, що здатна забезпечити розробку, освоєння нових видів продукції, забезпечити високий рівень якості та цінові переваги, формувати умови для активного просування на зовнішні ринки. Тому проблема розвитку інноваційної діяльності вкрай актуальна для розглянутої промисловості. Розглядається стан ринку молока, проблеми діяльності молокопереробних підприємств та запропоновані основні напрями розвитку.

Ключові слова: конкурентоспроможність, інновації, лізинг, молочна промисловість.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Актуальним завданням для молочної галузі є вибір пріоритетних напрямів інноваційної діяльності в жорстких умовах сьогодення.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Проблемні питання діяльності молокопереробних підприємств розглядаються у працях багатьох вчених, зокрема Андрійчука В.Г., Березівського П.С., Борщевського П.П., Зайнчковського А.О., Зимовця В.Н., Бойка В.І., Губського Б.В., Калінчика М.В., Кваші С.М., Кошій О.В., Крисального О.В., Крисанова Д.М., Лисенського А.С., Молдаван Л.В., Маліка М.Й., Мостенської Т.Л., Топіхі В.І., Трегобчука В.М. та інших вчених.

Метою статті є визначення основних напрямків інноваційної діяльності в молокопереробній промисловості.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. На ринку молочної продукції України працює більше 300 підприємств, що виготовляють молочну продукцію. Наразі, приблизно 33% ринку займають дрібні виробники, а частина, що залишилась, розподілена між декількома основними гравцями (рис. 1).

Стаття 7 Закону України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 16 січня 2003 року №433-IV одним із стратегічних напрямків інноваційної діяльності на 2003-2013 роки визначає високотехнологічний розвиток сільського господарства і переробної промисловості, в тому числі молочної галузі.

Проте матеріали статистичної звітності свідчать, що останніми роками спостерігається стала тенденція до скорочення кількості підприємств з виробництва молочних продуктів та морозива, які взагалі здійснюють інноваційну діяльність.

Зауважимо, що падіння інноваційної активності підприємств не демонструє кореляції з динамікою інвестиційних процесів, що свідчить про слабку інноваційну спрямованість інвестицій і призводить до нагромадження фізично і морально зношеного устаткування. Саме з цим пов'язана його низька продуктивність і неможливість підвищення якості і конкурентоспроможності продукції, її оновлення.

Коли ж взяти до уваги, що основними джерелами інноваційної діяльності були власні кошти підприємств і банківські кредити, то стає зрозумілим, що дрібні інвестори (малі та

середні підприємства) фактично не здатні впроваджувати сучасні інноваційні проекти.

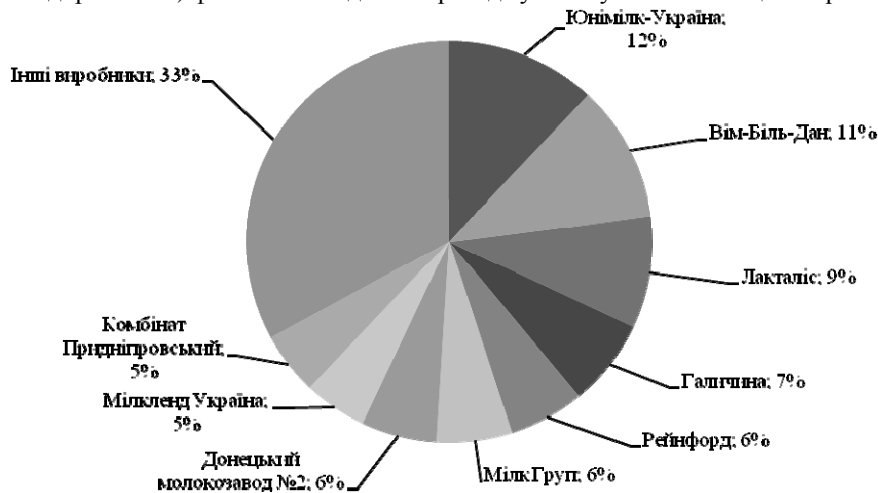

Рисунок 1 – Структура ринку молочних продуктів в Україні в 2009 році, [ТОВ «Кредит-Рейтинг»]

Характеризуючи нинішню ринкову ситуацію, можна зазначити, що існує досить високий рівень конкуренції в таких сферах, як:

- цінова стратегія;
- маркетинг, мерчендайзинг;
- дизайн продукції;
- робота з торговельними організаціями, клієнтами.

Підприємства цієї галузі працюють у жорсткому середовищі, враховуючи, конкуренцію, державне регулювання, соціальну значимість продукту, що випускається.

Умови конкуренції в галузі регулюються часто адміністративними заходами місцевих органів влади щодо підтримки регіональних виробників. У маркетингу і рекламі дається ознака інерції попередніх років, в галузі можна виділити лише 8-10 підприємств, які здійснюють комплекс маркетингу, надаючи цим найбільший вплив на конкурентне середовище. На частку даних великих підприємств припадає понад 60% продукції на ринку.

Аналіз показує, що в молочної галузі спостерігається процес консолідації. Йде приєднання до великих молочних заводів більш дрібних на правах філій. Виробництво на багатьох підприємствах диверсифікується, поряд з молочними продуктами, випускаються продукти не традиційні для молочної промисловості: натуральні соки, цукерки, майонез, газовані ароматизовані напої, і т.п.

Все більшу значимість набуває наявність на випущену продукцію сертифікатів якості. На підприємствах галузі йде процес впровадження міжнародних систем якості, таких, як ISO 9001, HACCP.

У сформованих умовах, підвищення конкурентоспроможності продукції, що випускається на внутрішньому ринку, багато в чому залежить від інноваційної діяльності підприємств, здатної забезпечити розробку, освоєння нових видів продукції, забезпечити високий рівень якості та цінові переваги, формувати умови для активного просування на зовнішні ринки. Тому проблема розвитку інноваційної діяльності вкрай

актуальна для розглянутої промисловості.

Суб'єктами інноваційної середовища виступають традиційні галузеві інститути, комерційні фірми, що займаються розробкою і просуванням проектів, самі підприємства, які вкладають кошти в нововведення. Роль останніх зростає і це пов'язано, перш за все, з тим, що великі підприємства самостійно вибирають політику інноваційної діяльності.

Однією з проблем, з якими стикаються підприємства, є фінансування інноваційної діяльності. Головним фінансовим джерелом підприємств залишаються їхні власні фінансові кошти, оскільки при їх наявності, це найдешевший і мобільний ресурс. Обсяги власних коштів не дозволяють в повній мірі фінансувати інноваційну діяльність. Тому, більшого поширення набуває лізингові угоди з придбання обладнання, які приваблює тим, що всі платежі лягають на собівартість продукції і за час лізингу обладнання окупає себе. Такого роду операції збільшують можливість оновлення устаткування в короткі терміни. Значним джерелом фінансування підприємств у реалізації їх інноваційної діяльності є позикові кошти, кредити банків, які стають більш доступними.

Рівень інтенсивності інноваційних процесів у молочній галузі неоднаковий, більш висока активність характерна для великих підприємств, здатних акумулювати необхідні для інновацій ресурси.

Серед факторів стримуючих інноваційні процеси слід відзначити:

- слабкий рівень науково-дослідницької бази, неготовність підприємств до освоєння новітніх науково-технічних досягнень, брак інформації про нові технології, ринках збуту;
- брак власних коштів, високі економічні ризики, тривалі терміни окупності інноваційних проектів;
- недостатній рівень законодавчих та нормативно-правових документів;
- недостатня інноваційна розвиненість ринку технологій.

Аналіз та зарубіжний досвід підприємств, дозволяє зробити висновок про те, що в розвитку молочної промисловості багатьох країн інновації зіграли значну роль, забезпечивши стратегічні переваги лідерам інноваційних процесів. Тому актуальним завданням для молочної галузі є вибір пріоритетних напрямів інноваційної діяльності.

Встановлено, що питома вага витрат на маркетинг та рекламу у загальній сумі витрат на інноваційну діяльність зменшилась. При тому, що обсяги споживання молока і молокопродуктів нижчі від науково обґрунтованих фізіологічних норм, цьому напряму фінансування необхідно приділити більше уваги. Витрати на придбання нових технологій від загального обсягу фінансування інноваційної діяльності досі були мізерними.

Головними факторами, що перешкоджали здійсненню інновацій на підприємстві протягом трьох останніх років вважаємо:

- нестачу власних коштів, великі витрати на нововведення,
- недостатню фінансову підтримку держави,
- високий економічний ризик,
- недосконалість законодавства ,
- тривалий термін окупності нововведень,
- низький платоспроможний попит на нову продукцію,
- нестачу інформації про ринки збуту,
- нестачу кваліфікованого персоналу,
- відсутність можливості для кооперації з іншими підприємствами і науковими

організаціями,

- несприйнятливості підприємства до нововведень,
- нестачі інформації про нові технології.

У той же час результатами інноваційної діяльності молокопереробних підприємств України, що здійснювали інноваційну діяльність є:

- збереження і розширення традиційних ринків збуту,
- створення нових ринків збуту в Україні,
- розширення асортименту продукції,
- забезпечення відповідності сучасним правилам і стандартам,
- зростання виробничих потужностей ,
- підвищення гнучкості виробництва,
- поліпшення умов праці,
- зниження забруднення навколишнього середовища,
- скорочення енергетичних витрат,
- скорочення матеріальних витрат.

Основні напрямки технологічних інновацій в молокопереробній промисловості:

- застосування низки менш енергомістких і маловідходних технологій;
- низькотемпературна обробка з метою збереження корисних властивостей молока;
- нанотехнології .

Отже, молочний ринок надає величезні можливості для інновацій, проте інноваційну діяльність здійснює незначна частка підприємств молокопереробної промисловості України, що пов'язано з дефіцитом фінансування. Розв'язання даної проблеми вимагає пошуку перспективних джерел фінансування, серед яких: залучення банківського кредитування; надання інноваційним підприємствам середньострокових кредитів зі зниженням кредитної ставки; запровадження істотних пільг підприємствам, що здійснюють інноваційну діяльність; запровадження різних форм фінансового лізингу та державних дотацій названим підприємствам; підвищення ефективності програмно-цільової форми у системі фінансування.

Необхідно розробити цільову інноваційну програму для молокопереробної галузі, а також регіональні інноваційні програми, в яких необхідно передбачити реально діючі механізми їх реалізації, а також систему моніторингу за впровадженням вказаних програм.

Доцільно створити галузевий науково-дослідний центр зі змішаним державно-приватним фінансуванням; галузевий і місцеві інноваційні фонди для фінансування науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, а також закупівлі ліцензій на вискоєфективні іноземні технології, що дозволяють виробляти продукцію нових поколінь.

До чинників, які можуть сприяти активізації інноваційної діяльності, належить також інноваційна інформованість і культура, пропаганда науково-технічних досягнень і нововведень, моральне заохочення інноваторів.

Висновки. Аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду дозволяє виділити основні напрями інноваційної діяльності:

- автоматизація процесів виробництва молочної продукції, установка сучасного технологічного обладнання;
- впровадження сучасних систем фільтрації, знищення мікроорганізмів у зовнішньому середовищі та пакування;
- використання сучасних матеріалів упаковки, що дозволяють збільшити терміни зберігання продукту;

- зміна технології виробництва деяких видів молочних продуктів, шляхом внесення прискорювачів процесів дозрівання сирів, підсилювачі смаку та харчові барвники;
- використання вторинної сировини (відвійок, сколотин і сироватки) і виробництві молочних продуктів, для так званого функціонального харчування;
- розробка і впровадження у виробництво комбінованих продуктів з частковою заміною молочного жиру рослинним (використання рослинних жирів пов'язано не тільки з економічною і сировинної проблемами, але і з подоланням кризи здоров'я населення).

Інноваційна діяльність знаходиться в стадії розвитку і здійснюється в складних умовах. Для підприємств молочної галузі нововведення на сучасному етапі стають актуальним засобом підвищення конкурентоспроможності.

1. Божидарнік Т.В. Світовий досвід створення інноваційної інфраструктури / Т. В. Божидарнік, Н. В. Божидарнік // Економічний форум. – 2011. – № 2. – С. 54-61.
2. Божидарнік Т.В. Реформа молокопродуктового підкомплексу: альтернативи та пріоритети / Т. В. Божидарнік // Економіст. – 2001. – № 2. – С. 52-55.
3. Коваль Н.В. Інноваційний чинник розвитку молокопереробної промисловості / Н. В. Коваль [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://intkonf.org/koval-nv-innovatsiyniy-chinnik-rozvitku-molokopererobnoyi-promislovosti/>.
4. Васіна К. Рынок молока и молочных продуктов Украины К. Васіна [Електронний ресурс] / – Режим доступу : <http://www.credit-rating.ua/ua/analytics/analytical-articles/12830/>.
5. Колотуша М. Інноваційна активність підприємств харчової промисловості: упорядкування та динаміка параметрів (таблиці) / М. Колотуша, С. Петруха // Економіст. – 2007. – № 3. – С. 35-81.
6. Рашевська Т.О. Перспективи створення нанотехнологій молочних продуктів функціонального призначення / Т.О. Рашевська, А.І. Українець // Молочна промисловість. – 2008. – № 1. – С. 65-71.

Т.В. Божидарник, Н.В. Божидарник

Иновационная деятельность предприятий молочной промышленности как средство повышения конкурентоспособности на рынке

В публикации раскрывается проблемы повышения конкурентоспособности молочной продукции, через инновационную деятельности предприятий, способной обеспечить разработку, освоение новых видов продукции, обеспечить высокий уровень качества и ценовые преимущества, формировать условия для активного продвижения на внешние рынки. Поэтому проблема развития инновационной деятельности крайне актуальна для рассматриваемой промышленности. Рассматривается состояние рынка молока, проблемы деятельности молокоперерабатывающих предприятий и предложены основные направления развития.

Ключевые слова: конкурентоспособность, инновации, лизинг, молочная промышленность.

T.V. Bozhidarnik, N.V. Bozhidarnik

Innovation of the dairy industry as a means of increasing competitiveness in the market

The publication reveals the problem of increasing the competitiveness of dairy products, through innovative activities of enterprises that can provide development, development of new products, ensure high quality and cost benefits, to form necessary conditions for promotion to foreign markets. Therefore the problem of innovation is extremely relevant for the considered industry. A condition of the milk market, the problem of the milk business and suggested the main directions of development.

Keywords: competitiveness, innovation, leasing, dairy industry.

Отримано 04.05.2011 р.